

*Харитинський А. А. ад'юнкт кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
<https://orcid.org/0000-0003-1224-9295>*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя детермінують задоволення військово-професійною діяльністю та життям в цілому. Метою статті є визначення психологічних чинників суб'єктивного благополуччя військовослужбовців. Встановлено, що суб'єктивне благополуччя відображено відчуттям цінності, осмисленості, змістовної наповненості життя, безумовним прийняттям себе та розкриттям свого потенціалу, суб'єктивним визнанням значущості досягнень у різних сферах.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя; психологічні чинники; задоволення військово-професійною діяльністю; задоволення життям; екстремальні умови; особистість військовослужбовця.

Вступ. Одним із перспективних напрямків у сучасних психологічних дослідженнях є проблема особистісного та професійного життєздійснення, розуміння якої наближає дослідників до відповіді на питання про забезпечення комфортного, гармонійного, благополучного існування людини.

Вченими достатньо широко досліджена проблематика детермінант і чинників різноманітних аспектів благополуччя особистості. Зважаючи на те, що провідними підходами розгляду благополуччя особистості є гедоністичний, еудемоністичний, концепції якості життя, оздоровчий, аксіологічний, суб'єктно-діяльнісний, серед найбільш часто згадуваних вченими різнорівневих індивідуально-психологічних, особистісних корелятивів суб'єктивного благополуччя вважають: безпосередньо саме задоволення (як емоційний стан у певний проміжок часу), пов'язане з життєвими подіями, соціальну підтримку, оцінювані крізь призму еталонних стандартів життєві події (прагнення, почуття, очікування) (E. Diener); позитивні стосунки, компетентність, автономність (E.L. Deci, R.M. Ryan); різноманітні особистісні характеристики: доброзичливість у контекстах соціальної взаємодії та сумлінність у індивідуальних досягненнях, а також роль відкритості новому досвіду в сенситивності до позитивних, так і до негативних емоцій, позитивний вплив на рівень суб'єктивного благополуччя екстраверсії та негативний вплив нейротизму (P.T. Costa, R.R. McCrae, K.M. De Neve and H. Cooper); показники загального інтелекту як рівня когнітивного функціонування (K.L. Siedlecki, E.M. Tucker-Drob, S. Oishi and A. Salthouse); загальну

оцінку якості життя й показники задоволення зовнішніми оцінками за наявності високого рівня мотивації досягнень (E. Diener, E.M. Suh, R.E. Lucas, H.E. Smith); задоволення різними сферами життя (A.L.D. Lau, R.A. Cummins, W. McPherson); особистісні почуття, індивідуальні вміння, пов'язані з міжособистісною взаємодією (F.A. Huppert, N. Marks, A. Clark та ін.).

В даному контексті на тлі активної фази агресивно-терористичної війни росіян проти України важливим аспектом виступає проблема дослідження психологічних чинників суб'єктивного благополуччя військовослужбовців сил безпеки та оборони України, які гідно виконують завдання за призначенням. Адже інтенсивний вплив цілого комплексу психотравмуючих чинників бойового середовища детермінує різноманітні розлади психіки різної ступені важкості, що зазвичай призводить до часткової або повної втрати боєздатності [1; 2]. Ці знання дозволять більш якісно здійснювати психологічне забезпечення їх службово-бойової діяльності, предметно відслідковувати негативний вплив стресогенних чинників та цілеспрямовано надавати адресну психологічну допомогу.

Мета дослідження – визначити психологічні чинники суб'єктивного благополуччя особистості військовослужбовців сил безпеки та оборони України. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення завдань: 1) аналіз та систематизація наукових підходів дослідження психологічних чинників суб'єктивного благополуччя особистості в дослідженнях українських та зарубіжних вчених; 2) аналіз моделей впливу

психологічних чинників суб'єктивного благополуччя на особистість військовослужбовця; 3) визначення на цій основі психологічних чинників суб'єктивного благополуччя військовослужбовців сил безпеки та оборони України.

Теоретичне підґрунтя. Зазначимо, що професійна діяльність військовослужбовців сил безпеки та оборони України, яка сьогодні полягає у безпосередньому виконанні бойових завдань за призначенням, відрізняється впливом на особистість багатьох чинників, які характеризують особливі умови, у тому числі екстремальні. На цьому наголошують і провідні українські вчені, які ґрунтовно досліджували дану проблему (О.А. Блінов, М.С. Корольчук, В.О. Лефтеров, Г.В. Ложкін, С.Д. Максименко, С.М. Миронець, В.І. Осьодло, І.І. Приходько, Є.М. Потапчук, О.Д. Сафін, В.В. Стасюк, В.В. Ягупов та ін.). Разом з тим, одним з ключових аспектів їх суб'єктивного благополуччя є різноманітні елементи задоволеності безпосередньою військово-професійною діяльністю.

Військова служба характеризується суттєвим негативним впливом на особистість військовослужбовця системи екстремальних чинників (високої нормативності, жорсткої ієрархічності у взаємодії, бюрократизації діяльності, переважання корпоративної етики над суспільною, нестабільності, ненормованої організації праці, непрогнозованих професійних ситуацій та управлінських чинників, загрози життю і здоров'ю, обмеження наявних ресурсів тощо). Комплексний вплив зазначених чинників у бойових умовах призводить до дисбалансу базових характеристик особистості, переоцінювання ставлення до себе, детермінує переживання власної непотрібності, знецінення, втрати своєї цінності, труднощів у професійній самореалізації [2, 344].

В науковій літературі широко представлені дослідження впливу внутрішньо-особистісних чинників на задоволеність професійною діяльністю, як задоволення організацією роботодавця так і безпосередньо умовами праці. Водночас для предмету нашого наукового аналізу цінними є ті з них, що стосуються безпосередньо специфіки військово-професійної діяльності військовослужбовців сектору безпеки та оборони України.

Л.З. Сердюк [3] аналізуючи роботи зарубіжних вчених зазначає, що чинники психологічного благополуччя пов'язані з різноманітними характеристиками суб'єкта, серед яких: екстраверсія, емоційна стійкість, оптимістичний стиль атрибуції (В.Т. Rigby, Е.Т. Huebner), академічна успішність (L. Chang, С. McBride-Chang, S.M. Stewart, E. Au), досягнення (S.M. Suldo, E.S. Shaffer, K. Riley), а також рівень соціальної підтримки в залежності від життєвих обставин (тобто аспектів соціального середовища взаємодії, зокрема у професійній сфері) (R. Gilman, E.S. Huebner, L. Chang, С. McBride-Chang, S.M. Stewart, E. Au). Також, вчена вказує, що основними чинниками психологічного благополуччя є: відчуття комфорту й безпеки домашнього середовища; атмосфери любові (сімейні радощі, близькість і гармонія); відкритості й довіри в міжособистісних взаєминах; батьківського контролю та включення в життя дітей; відчуття власної значущості в сім'ї; сімейної підтримки відносин з іншими та видів діяльності дітей за межами сім'ї (K. Joronen, P. Astedt-Kurki).

І.Ф. Аршава та Д.В. Носенко [4] емпірично підтвердили, що усвідомлені психічні феномени, зокрема, цінності справляють більш суттєвий вплив на формування суб'єктивного благополуччя. Тобто більш високий рівень сенситивності психічних явищ, усвідомлюваних суб'єктом, зумовлюють як суб'єктивне благополуччя, так і позитивну самооцінку психологічного благополуччя.

Також слід зазначити про віддзеркалення психологічного здоров'я у повному психологічному благополуччі, про що свідчать дослідження А.В. Кічук [5]. Вчена визначає про непряму залежність суб'єктивного благополуччя від благополуччя зовнішнього середовища, а що воно зумовлено нормативно-ціннісними та смисловими уявленнями людини [5, 45]. Разом з тим науковцями встановлено позитивний кореляційний зв'язок суб'єктивного благополуччя з потенціалом (ресурсністю) особистості [5, 125].

Дослідження М.А. Cohn, В.Л. Fredrickson, S.L. Brown et al. показали наявність відносного зв'язку емоційного та когнітивного компонентів суб'єктивного благополуччя, оскільки позитивні емоції впливають на психологічну стійкість, яка позитивно позначається на задоволенні життям [6]. У цьому контексті доцільно згадати роботи І.Ф. Аршави та Д.В. Носенко

[4], які пишуть, що в сучасній позитивній психології запропоновано критеріально оцінювати ступінь переважання позитивних емоцій над негативними, що перевищує 2,9, тоді вважається, що людина досягла рівня автентичного щастя.

Т.Е. Taylor у якості маркерів вимірювання благополуччя пропонує розглядати такі характеристики, що є індикаторами, тобто дозволяють його створювати та зберігати, серед них зокрема: щастя, здоров'я, задоволення життям, успіх в реалізації важливих життєвих цілей і цінностей, особистісний розвиток, підтримуючі стосунки з близькими людьми, а також наявність адекватних потребам людини ресурси, задоволення від роботи, повноцінний відпочинок, що забезпечує розслаблення, якісне дозвілля [7].

У контексті розроблення різноманітних моделей професійного благополуччя задоволення роботою є одним з ключових компонентів. У дослідженні L.M. Moynihan, W.R. Boswell & J.W. Boudreau йдеться про зв'язок задоволеності роботою, емоційних, когнітивних та поведінкових аспектів організаційної прихильності суб'єкта з такими чинниками, як активність пошуку роботи, намір звільнитися, продуктивність праці, ефективністю керівництва. На думку вчених існує сильний прямий зв'язок задоволеності працею з продуктивністю та лідерством [8].

Н.В. Волинець зазначає про детермінанти особистісного благополуччя в професійному середовищі описані окремими зарубіжними дослідниками (D.R. Anaby, G.P. Latham, M.H. Budworth, R.A. Karasek, P.P.M. Janssen, A.V. Bakker, A. Jong, J.R. Hackman, G.R. Oldham, E.T. Higgins) [9].

Теза про те, що професійні характеристики є посередниками між особистісними рисами і суб'єктивним благополуччям в професійному середовищі підтверджена D.R. Anaby в дослідженні таких його компонентів, як: особистісні риси, професійні характеристики і професійний баланс [9].

G.P. Latham, M.H. Budworth зазначають, що ступінь прикладених особистістю для професійного зростання зусиль обернено залежить від усвідомлення нею своєї ефективності. Чим більше людина вважає себе ефективною, тим менше зусиль вона прикладатиме для забезпечення власного розвитку. Мотивація співробітника бути ефективним повною мірою залежить від

відчуття, що його оточення гармонійно сформоване щодо важливих характеристик роботи, що підвищуватиме вірогідність успіху та задоволеності професійною діяльністю [9].

Дослідження вимог і контролю R.A. Karasek звертає увагу на проблему вимог і контролю, розглядаючи професійний стрес детермінантою професійного неблагополуччя. Аналізуючи співвідношення таких вимірів, як робочі вимоги, свобода в прийнятті рішень і соціальну підтримку на роботі, визначає, що для професій з високими вимогами, низькою свободою в рішеннях і низькою соціальною підтримкою, характерний більш високий ризик психологічного неблагополуччя [9].

Цінними в рамках нашого дослідження є положення P.P.M. Janssen, A.V. Bakker, A. Jong про особливості впливу на професійний стрес та мотивацію співробітників через поєднання вимог з боку організації і контролю своєї діяльності співробітником. Під вимогами вчені розуміють обсяг роботи, швидкість виконання, терміни виконання, розумове навантаження та його координацію, наявність конфліктуючих (неузгоджених) вимог тощо. Рівень контролю ж передбачає можливість діяти самостійно, наявність свободи в прийнятті рішень, контролювати ситуацію, мати підтримку з боку колег тощо. Тому дослідники зазначають, що більш сильні стресові реакції або напругу (фізичне або психічне виснаження) викликають ті професії, що характеризуються високими вимогами (перевантаженням) і невеликою кількістю контролю (тобто обмежена автономія). Водночас саме для професій з високими вимогами і контролем будуть найвищими мотивація навчання і особистого зростання у співробітників [9].

У дослідженні J.R. Hackman, G.R. Oldham виявлено «критичні психологічні стани» (серед них: 1) переживання осмисленості роботи, 2) переживання відповідальності за її результати, 3) знання про результати трудової діяльності), які обумовлюють якість професійної діяльності, відображену в позитивному настрої та значних результатах праці (високий внутрішній мотивації, задоволеності роботою, якості виконання завдань, низькому рівні прогулів) [9].

А от джерело тривоги та пригніченості суб'єкта діяльності розкриває теорія неспівпадіння E.T. Higgins. У ній йдеться

про те, що пригнічення через відчуття тривоги й провини притаманне тим співробітникам, які не виконують своїх зобов'язань, вони не в змозі досягти своїх професійних прагнень. За умови ж належного виконання своїх обов'язків, винагорода може стати емоційною (похвала, визнання), відсутність якої навпаки призводить до виникнення переживань зневіри, розчарування, або навіть депресії [9].

Методи дослідження. Застосовано теоретичні методи дослідження: аналізу, систематизації, зіставлення й узагальнення, інтерпретації сучасних теоретико-емпіричних досліджень в українській і зарубіжній психології щодо визначення психологічних чинників суб'єктивного благополуччя військовослужбовців.

Результати дослідження і обговорення. Проблематика детермінації суб'єктивного благополуччя особистості у професійній сфері розкривається українськими та зарубіжними вченими через структурні компоненти різноманітних моделей суб'єктивного благополуччя. Зокрема, Б.Е. Пахоль [10, 63] звертає увагу, що пошук евдемоністичних моделей суб'єктивного благополуччя в професійній сфері окремими дослідниками (P. Wang; J.E. Van Horn, T.W. Taris, W.B. Schaufeli, P.J.G. Schreurs; M.L. Schultz; К. Рут) було спрямовано на визначення професійного контексту модернізованої структури психологічного благополуччя за С.Д. Ryff.

Найбільш відомою з них є модель професійного благополуччя P. Wang, яке розглядається на основі чинників умов та змісту діяльності та включає компоненти: емоційний (афективний), автономія і прагнення, компетентність, інтегроване функціонування (загальна оцінка). При цьому вчений емоційний компонент відображає через трикомпонентну структуру: задоволення – не задоволення, комфорту – тривожності та ентузіазму – депресії. Також слід відмітити бачення автора про нелінійний зв'язок між рівнем емоційного благополуччя і характеристиками професійного середовища [10].

У багатовимірній моделі професійного благополуччя J.E. Van Horn, T.W. Taris, W.B. Schaufeli, P.J.G. Schreurs структурними компонентами визначені: емоційний (афективна складова (тривога, депресія), когнітивний (усвідомлення благополуччя), професійний (мотивація: прагнення,

компетентність, автономія), соціальний (поведінка) та психосоматичний (психофізичне здоров'я) [10].

M.L. Schultz розглядає структуру професійного суб'єктивного благополуччя через такі показники: позитивні організаційні стосунки, професійне самоприйняття, професійну автономію в роботі та контролі, компетентність у спілкуванні з оточенням, професійну компетентність та можливості для особистісного та професійного зростання [10].

Чотирикомпонентна структура моделі професійного благополуччя К. Рут містить: 1) професійний розвиток, який включає професійні цілі та професійне зростання; 2) позитивні стосунки з колегами; 3) професійне самоприйняття з компонентами задоволення рівнем власної компетентності й професійними досягненнями; 4) автономність у професійній діяльності [10, 65].

На нашу думку, модель К. Page та D. Vella-Brodrick суттєво доповнює описані вище, оскільки поряд з суб'єктивним благополуччям (що включає задоволення життям та диспозиційний афект) та благополуччям на робочому місці (що включає задоволення роботою через баланс позитивного та негативного в ній) містить також психологічне благополуччя (яке включає самоприйняття, автономію, компетентність, життєві цілі, особистісне зростання, позитивні стосунки з оточенням) [9]. У цій моделі розкрито ширший комплекс чинників, що стосуються професійної діяльності, феномен якої через поняття «хороша робота» описали Н. Gardner, М. Csikszentmihaly, W. Damon у складових: 1) те, що добре виходить, 2) те, що приносить задоволення й 3) система цінностей. За даними цих вчених вказані компоненти свідчать про покликання до цього виду діяльності, коли робота справді подобається і професійні завдання виконуються із задоволенням зануренням в неї, приносить людині радість, як емоційні показники стану «поток» [9].

Універсальною можемо вважати модель вимог-ресурсів А.В. Bakker, Е. Demerouti для оцінки психологічного благополуччя різноманітних працівників, зважаючи на специфічні чинники ризику для кожної професії, що призводять до стресу. Автори описали їх у генеральних категоріях: робочих вимогах (містять фізичні, психологічні, соціальні /

організаційні аспекти, що вимагають психофізичних витрат від працівника) й робочих ресурсах (ті аспекти, що навпаки ці витрати здатні знизити, у разі їх наявності) сприяючи досягненню цілей роботи, а також стимулюючи особистісне зростання, навчання та розвиток фахівця [9].

Ґрунтовне дослідження соціально-психологічних детермінант, які впливають на психічне здоров'я військовослужбовців, проведене Є.М. Потапчуком [11] на нашу думку, комплексно відображає спектр чинників суб'єктивного благополуччя їх особистості. Зокрема, вчений до факторів суб'єктивного характеру відносить: а) внутрішню (розумову) поведінку військовослужбовця (що включає його уявлення про своє здоров'я; сприйняття та оцінку життєвих ситуацій і пов'язаного з ними ризику; внутрішньоособистісні конфлікти; психологічне самоуправління; ставлення до власного способу життя; самооцінку душевного благополуччя; б) зовнішню (соціальну) поведінку військовослужбовця: активний спосіб життя; здорове харчування; стосунки з оточенням; ведення здорового способу життя; можливі шкідливі звички. До факторів об'єктивного характеру дослідник відносить: а) соціальне середовище: родину військовослужбовця (сімейне оточення); друзів та знайомих; військовий колектив та керівника (начальника, командира); професійну діяльність (загрози життю та здоров'ю; нераціональний режим дня, служби і відпочинку; стресові ситуації тощо); вплив природного середовища; б) демографічні чинники: вікові особливості та соціальну приналежність; в) стан фізичного здоров'я: рівень фізичного розвитку, фізичної та функціональної підготовленості до навантажень; рівень і здатність до мобілізації адаптаційних резервів організму.

Значним за рівнем негативного впливу на суб'єктивне благополуччя особистості військовослужбовця є стрес, особливо в бойових умовах. Український вчений О.А. Блінов, аналізуючи вплив бойового стресу на психіку військовослужбовця зазначає, що фактори реального бою викликають психологічні труднощі, пригнічують психіку, приводять до її перезбудження та зриву самої діяльності [1, 89]; бойовий стрес, бойові психічні травми призводять і до деформації їх особистості [1, 104].

Серед основних стрес-факторів науковець виділяє групу «Х» (що безпосередньо емоційно впливають на особистість) і група «У» (що опосередковано емоційно впливають на особистість військовослужбовця залежно від його професійних можливостей). В групі «Х» вчений описує небезпеку (загрозу), зненацькість (несподіванку), новизну (нестандартність) обстановки, невизначеність, відповідальність, негативні емоційні реакції, монотонність, групову ізоляцію, клаустрофобію, втомлюваність, дискомфорт. А в групі «У» – дефіцит часу, підвищення темпу дій, крайню інтелектуальну складність рішень, надлишок інформації, одночасне поєднання кількох видів діяльності, ступінь злагодженості дій [1, 91].

Наслідками впливу бойового травматичного стресу на особистість військовослужбовця О.А. Блінов визначає: емоційні порушення (високий рівень тривожності, емоційну нестійкість, пригніченість); когнітивні зміни (сплутаність причинно-наслідкових зв'язків, ірраціональність установок, складнощі з осмисленням обстановки та ін.); зміни в особистісній сфері (невмотивовану агресивність, деструктивну поведінку, нестійку самооцінку, алкоголізацію тощо) [1, 110–111].

Важливим чинником суб'єктивного благополуччя військовослужбовців варто також вважати специфічний вплив моральних чеснот, які завжди мали місце у свідомості офіцерів. На це вказують і дослідження Т.М. Титаренко [12, 112–113], яка пише про відображення психологічного благополуччя через поєднання у свідомості переживань радості, спокою і прихильності з урахуванням моральних чеснот, навіть якщо вони не гарантують людині ані стану миттєвого задоволення, ані іншої прямої користі. Цим пояснюється відчуття благополуччя воїнів, які захищаючи власну країну на своїй території знають, заради чого воюють.

Доречно в межах нашого дослідження є також позиція вченої про важливість високого рівня особистісної зрілості як чинника психологічного благополуччя в контексті особистісного життєтворення. На думку Т.М. Титаренко, для задоволеної власним життям особистості характерні уміння адекватно і вчасно імпровізувати на тему, яку задає їй життєва подія з усією її раптовістю. Тобто йдеться про готовність

змінюватися, імпровізувати з власним життям у такий спосіб, щоб це мало виправданий ризик, не призвело до деструктивних наслідків, що є неабияким мистецтвом [12, 115].

Саме тому J.M. Sirgy, J. Wu звертають увагу на необхідності бути різнобічною особистістю, збалансовано проявляючи себе у різних сферах життя, що дозволить задовольнити широкий спектр потреб, забезпечуючи цим власне суб'єктивне благополуччя [12, 113].

Цінними у даному контексті є також дослідження Н.В. Волинець, у якому вчена приходить до висновку, що у професійній сфері особистісне благополуччя особистість переживає через поєднання комплексу відчуттів та усвідомлення себе: відчуття позитивних емоцій, задоволення роботою, позитивні відносини з іншими, усвідомлення свого сенсу та цілей, особистісне зростання й розвиток, самоприйняття, автономію, набуття життєвого та професійного досвіду в цілому. Тому благополуччя суб'єкта діяльності детерміноване його включенням (залученням) в роботу, відданістю цій справі, рівнем кваліфікації та професійної майстерності, а також впливає на якість виконання професійних обов'язків його професійну продуктивність і ефективність, загальну професійну успішність в цілому [9, 110].

Серед чинників, що детермінують особистісне благополуччя особистості, вчена виділяє: соціально-психологічні (сміслові та ціннісні життєві орієнтації, емоції, оцінки та судження про результати своєї позитивної активності, прагнення до самоствердження, позитивну соціально-психологічну взаємодію з оточенням), професійні (професійну ідентичність, психологічну готовність до професійної діяльності, мотивацію професійного зростання, професійне самоставлення, результати професійної діяльності), організаційні (управлінсько-організаційні та професійно-організаційні умови праці) [9, 139].

На думку Б.Е. Пахоля [10, 66], все різноманіття професійно-особистісних чинників професійного суб'єктивного благополуччя узагальнено поєднується у конструкті «професійна ідентичність» та сприяють його досягненню разом з індивідуально-особистісними аспектами та задовільними характеристиками роботи (організаційно-контекстними чинниками).

У пошуках методологічних орієнтирів А.В. Кічук визначає суб'єктивне благополуччя виразним проявом «внутрішньої узгодженості» особистості, яке залежить у більшій мірі від соціуму та від культурних аспектів, детерміноване нормативно-ціннісними і смисловими уявленнями особистості а не об'єктивними чинниками середовища [5, 56, 99].

Згідно з позицією V. Huta про те, що для психологічно благополучної особистості характерно не просто відчувати позитивно забарвлені емоції, а задоволення у різних сферах життя. Водночас така особа здатна і періодично переживає негативні емоції, афекти, втім не генералізує їх на всю лінію часу свого життя, усвідомлюючи ситуативність їх впливу [13]. Вважаємо описані патерни характерними і для суб'єктивного благополуччя військовослужбовців.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу досліджень українських та зарубіжних вчених та авторського розуміння структури суб'єктивного благополуччя особистості доречно визначити наступні психологічні чинники суб'єктивного благополуччя військовослужбовців: 1) відчуття широкого спектру емоцій в контексті ставлення до себе й світу, оточення, емоційної близькості з іншими, сприйняття та розуміння цих емоцій; 2) відчуття задоволення (незадоволення) взаємовідносинами з іншими (близькими у сімейному колі, друзями, знайомими, колегами, начальниками (командирами); 3) особливостей сприйняття якісних характеристик власної поведінки у різних сферах життєдіяльності (гнучкості, адаптивності, автономності, успішності), задоволення військово-професійною діяльністю (службою), емоційних, когнітивних та поведінкових аспектів прихильності (лояльності) до організаційних умов цієї діяльності (служби); 4) усвідомлення своєї професійної кваліфікації та майстерності, їх змісту, детермінант; оцінювання та судження про результати своєї активності (через порівняння себе з референтними іншими) крізь призму актуальних цінностей у часовій перспективі з орієнтацією на майбутнє; 5) усвідомлення й осмислення сенсу свого існування, цілей військово-професійної діяльності (включення (залучення) в роботу, покликання й відданість справі) й життя в цілому, мотивації та змісту особистісного

зростання та військово-професійного розвитку, рівня особистісної зрілості, професійної ідентичності, самоприйняття й самоставлення, комплексного процесу набуття військово-професійного та життєвого досвіду в цілому.

Суб'єктивне благополуччя військовослужбовців сил безпеки та оборони України відобразатиметься відчуттям цінності, осмисленості, змістовної наповненості військово-професійного й особистого життя, безумовним прийняттям себе та розкриттям свого потенціалу, суб'єктивним визнанням значущості власних досягнень у різних сферах, безперервності саморозвитку,

самовираження, наявністю сенсу, можливості, волі вибору, спрямованості, значущими позитивними, конструктивними взаємозв'язками з референтним оточенням, доступністю широкого спектра необхідних ресурсів, у тому числі для подолання складних професійних та життєвих ситуацій.

Перспективу подальших досліджень становить проблема визначення методологічно вивіреної моделі критеріїв та показників для аналізу емпіричних індикаторів впливу психологічних чинників на суб'єктивне благополуччя військовослужбовців сил безпеки та оборони України.

Список використаних джерел

1. Блінов, О. А. (2020). Психологія бойового стресу. *Дис. докт. психол. наук*. Київ.
2. Осодло, В. І. (2012). *Психологія професійного становлення офіцера: монографія*. Київ : Золоті Ворота.
3. Сердюк, Л. З. (2017). Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології*, 5 (17), 124–133.
4. Аршава, І. Ф., Носенко, Д. В. (2012). Суб'єктивне благополуччя і його індивідуально-психологічні та особистісні кореляти. *Вісник ДНУ: Серія: Педагогіка і психологія*. Вип. 18. Т. 20. 9/1. С. 3–10.
5. Кічук, А. В. (2020). *Особистісні особливості психоемоційного здоров'я студентів: монографія*. Ізмаїл : ІДГУ.
6. Cohn, M. A., Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., & Conway, A. M. (2009). Happiness Unpacked. Positive Emotions Increase Life Satisfaction by Building Resilience. *Emotion*. 9 (3). P. 361–368.
7. Taylor, T. E. (2015). The markers of wellbeing: A basis for a theory-neutral approach. *International Journal of Wellbeing*. 5 (2). P. 75–90.
8. Moynihan, L. M., Boswell, W. R., & Boudreau, J. W. (2000) The Influence of Job Satisfaction and Organizational Commitment on Executive Withdrawal and Performance. *Center for Advanced Human Resource Studies*. 80
9. Волинець, Н. В. (2020). Психологія особистісного благополуччя персоналу Державної прикордонної служби України. *Дис. докт. психол. наук*. Київ.
10. Пахоль, Б. Є. (2020). Соціально-психологічні чинники професійного суб'єктивного благополуччя особистості. *Дис. д-ра філософії*. Київ.
11. Потапчук, Є. М. (2004). *Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців: монографія*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ.
12. Титаренко, Т. М. (2020). *Посттравматичне життєтворення : способи досягнення психологічного благополуччя*. Кропивницький : Імекс-ЛІТД.
13. Huta, V. (2007). Pursuing pleasure versus growth and excellence: Links with different aspects of well-being. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*. Vol. 68 (1-B). P. 649.

References

1. Blinov, O. A. (2020). *Psykhohohiia boiovoho stresu*. [Psychology of combat stress]. *Dys. dokt. psykhol. nauk*. Kyiv. (In Ukrainian)
2. Osodlo, V. I. (2012). *Psykhologia profesiiinogo stanovlennya ofitsera: monografia* [Psychology of the professional development of an officer]. Zoloti Vorota. (In Ukrainian)
3. Serdiuk, L. Z. (2017). *Struktura ta funktsiia psykhohohichnoho blahopoluchchia osobystosti*. [The structure and function of the psychological well-being of the personnel]. *Aktualni problemy psykhohohii*, 5 (17), 124–133. (In Ukrainian)
4. Arshava, I. F., & Nosenko, D. V. (2012). *Subiektyvne blahopoluchchia i yoho indyvidualno-psykhohohichni ta osobystisni koreliaty*. [Subjective well-being and its individual psychological and personal correlates]. *Visnyk DNU: Seria: Pedahohika i psykhohohiia*. Vyp. 18. T. 20. 9/1. S. 3–10. (In Ukrainian)
5. Kichuk, A. V. (2020). *Osobystisni osoblyvosti psykhoemotsiinoho zdorovia studentiv: monohrafiia*. [Personal features of psycho-emotional health of students]. Izmail : IDHU. (In Ukrainian)
6. Cohn, M. A., Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., & Conway, A. M. (2009). Happiness Unpacked. Positive Emotions Increase Life Satisfaction by Building Resilience. *Emotion*. 9 (3). P. 361–368.
7. Taylor, T. E. (2015). The markers of wellbeing: A basis for a theory-neutral approach. *International Journal of Wellbeing*. 5 (2). P. 75–90.

8. Moynihan, L. M., Boswell, W. R., & Boudreau, J. W. (2000) The Influence of Job Satisfaction and Organizational Commitment on Executive Withdrawal and Performance. *Center for Advanced Human Resource Studies*. 80
9. Volynets, N. V. (2020). Psykhologia osobystisnogo blagopoluchchya personalu Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Psychology of personal well-being of the personnel of the State Border Service of Ukraine]. *Dys. dokt. psykhol. nauk*. Kyiv. (In Ukrainian)
10. Pakhol, B. Ye. (2020). Sotsialno-psykhologichni chynnyky profesiinogo subyektivnogo blagopoluchchya osobystosti [Socio-psychological factors in professional well-being of an individual]. *Dys. d-ra filosofii*. Kyiv. (In Ukrainian)
11. Potapchuk, Ye. M. (2004). *Teoriia ta praktyka zberezhenia psykhychnoho zdorovia viiskovosluzhbovtiv: monohrafiia*. [Theory and practice of maintaining the mental health of military personnel]. Khmelnytskyi : Vyd-vo NADPSU. (In Ukrainian)
12. Tytarenko, T. M. (2020). *Posttravmatychni zhyttietvorennia : sposoby dosiahnennia psykholohichnogo blagopoluchchia* [Post-traumatic life creation: ways to achieve psychological well-being]. Kropyvnytskyi : Imeks-LTD. (In Ukrainian)
13. Huta, V. (2007). Pursuing pleasure versus growth and excellence: Links with different aspects of well-being. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*. Vol. 68 (1-B). P. 649.

Summary

Kharytynskiy A. A. Postgraduate Student of the National Defense University of Ukraine

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE SUBJECTIVE WELL-BEING OF MILITARY SERVICEMEN

Introduction. *One of the promising directions in modern psychological research is the problem of personal and professional fulfillment of life, the understanding of which brings researchers closer to the answer to the question of ensuring a comfortable, harmonious, prosperous human existence. An important aspect is the problem of researching the psychological factors of the subjective well-being of military servicemen of the security and defense forces of Ukraine who adequately perform their assigned tasks.*

Purpose. *The purpose of the article is to determine the psychological factors of the subjective well-being of the military servicemen of the security and defense forces of Ukraine. The realization of the set goal involves solving the tasks: 1) analysis and systematization of scientific approaches to the study of psychological factors of the subjective well-being of the person in the studies of Ukrainian and foreign scientists; 2) analysis of models of influence of psychological factors of subjective well-being on the military serviceman personality; 3) determination on this basis of psychological factors of the subjective well-being of servicemen of the security and defense forces of Ukraine.*

Methods. *Theoretical research methods are applied: analysis, systematization, comparison and generalization, interpretation of modern theoretical and empirical research in Ukrainian and foreign psychology regarding the determination of psychological factors of the subjective well-being of military servicemen.*

Originality. *The article analyzes the problems of researching the determination of psychological factors of the subjective well-being of military servicemen, which expands the understanding of features of influence of psychological factors of subjective well-being on the military serviceman personality. The author's contribution consists in the generalization and systematization of modern concepts of psychological factors of the subjective well-being of servicemen of the security and defense forces of Ukraine.*

Conclusion. *In our opinion, it is appropriate to determine the following psychological factors of the subjective well-being of military servicemen: 1) feeling a wide range of emotions in the context of attitudes towards oneself and the world, environment, emotional intimacy with others, perception and understanding of these emotions; 2) a sense of satisfaction (dissatisfaction) with relationships with others (relatives in the family circle, friends, acquaintances, colleagues, superiors (commanders)); 3) peculiarities of perception of qualitative characteristics of one's own behavior in various spheres of life (flexibility, adaptability, autonomy, success), satisfaction with military professional activity (service); 4) awareness of one's professional qualifications and skills, their content, determinant; evaluation and judgment about the results of one's activity through the prism of current values in the temporal perspective with an orientation to the future; 5) awareness and understanding of the meaning of one's existence, goals of military-professional activity and life in general, the motivation and content of personal growth and military-professional development, the level of personal maturity, professional identity, self-acceptance and self-attitude, the complex process of acquiring military-professional and life experience in general.*

Keywords: *subjective well-being; psychological factors; satisfaction with military and professional activity; life satisfaction; extreme conditions; serviceman personality.*

Received/Поступила: 03.11.23.